पहाड चिच्याइरहेछ नाटकको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ
पत्रको प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
मोहनलाल वली
क्याम्पस रोल नं. : १०१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर
२०७०

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्र मोहनलाल वलीले **पहाड चिच्याइरहेछ** नाटकको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. व्रतराज आचार्य

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि.कीर्तिपुर

मिति : २०७०/०६/१७

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्र मोहनलाल वलीले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि गर्नुभएको **पहाड चिच्याइरहेछ** नाटकको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम ....

(विभागीय प्रमुख)

२. प्रा.डा. व्रतराज आचार्य ....

(शोध निर्देशक)

३. उप.प्रा. गोपालप्रसाद गैरे ....

(बाह्य परिक्षक)

मिति : २०७०/०९/०७

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र **पहाड चिच्याइरहेछ** नाटकको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकमा मेरा आदरणीय गुरु प्रा.डा. व्रतराज आचार्य ज्यूका कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्तताका बीचमा मूल्यवान् समय, समुचित सुझाव अनि स-साना प्रविधिगत तौर तरिका सम्बन्धी ज्ञान दिएर मार्गनिर्देशन गर्नु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यस्तै शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गर्ने र बेला बेलामा आवश्यक सल्लाह एवम् सुझाव प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख एवम् मेरा आदरणीय गुरु प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम प्रति आभारी छु । यस शोधपत्र तयार पार्ने सन्दर्भमा आवश्यक सल्लाह र सामग्री उपलब्ध गराइदिने आदरणीय गुरुहरु प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो जीवनको यस मोडसम्म ल्याइ पुऱ्याउने अनि अध्ययनको समुचित वातावरण तयार पारिदिनु हुने मेरा पुजनीय बुवा श्री लिलाधर वली अनि आमा जयकली वलीका साथै मेरा भाइहरु एवम् समस्त परिवारप्रति ऋणी छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मलाई विविध किसिमका सहयोग उपलब्ध गराइदिने संगीता शर्मा प्रति पनि म हार्दिक आभारी छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सामग्री उपलब्ध गराउने केन्द्रीय पुस्तकालय एवम् विभिन्न पुस्तकका लेखक अनि सम्पादकहरुलाई पनि मैले सम्झनु पर्ने हुन्छ ।

यो शोधपत्र तयारीका समयमा विभिन्न कोणबाट सहयोग प्रदान गर्ने मेरा मित्रहरु रामु डाँगी, मानबहादुर नेपाली, राजेन्द्र न्यौपाने, लिला बहादुर के.सी. लाई पनि मैले सम्झेको छु । त्यस्तै मलाई आवश्यक समय र सहयोग उपलब्ध गराइ शोधपत्र तयार पार्न प्रेरणा प्रदान गर्ने मेरा भाइहरु हरिबहादुर वली, यमराज वली, र जनकबहादुर वलीका साथै भिनाजु रत्नबहादुर डाँगी र भतिज डम्बर राज वलीलाई पनि सम्झन चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र टङ्कन तथा सेटिङ्गमा सहयोग गर्नुहुने के.के.थेसिस एण्ड फोटोकपी सेन्टर कीर्तिपुर प्रति पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यो शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६६/०६८

क्रमाङ्क : १०१

मिति : २०७०

शोधार्थी

....

मोहनलाल वली

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

विषय सूची

पृष्ठ

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञतापत्र

परिच्छेद : एक

परिचय १-६

१.१ विषय प्रवेश १

१.२ शोध समस्या २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.५ शोधको औचित्य ५

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ५

१.७ शोध विधि ६

१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ६

१.७.२ सैद्धान्तिक आधार र ढाँचा ६

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ६

परिच्छेद : दुई

पहाड चिच्याइरहेछ नाटकमा वस्तुयोजना ७-१८

२.१ विषय परिचय ७

२.२ वस्तुयोजनाको सैद्धान्तिक आधार ७

२.३ वस्तु स्रोत र परिवेश विधान ९

२.४. वस्तु सङ्गठन ११

२.४.१ आधिकारिक र प्रासङ्गिक कथायोजना १२

२.४.२ सरल कथा योजना १३

२.४.३ रैखिक कथायोजना १४
२.५ अङ्क दृश्य योजना १६
२.६.निष्कर्ष १८

परिच्छेद : तीन

पहाड चिच्याइरहेछ नाटकमा चरित्र विधान २०-३८
३.१ विषय परिचय २०
३.२ चरित्र विधानको सैद्धान्तिक आधार २०
३.३ पहाड चिच्याइरहेछ नाटकका चरित्रहरूको प्रकारगत विश्लेषण २३
३.३.१ लिङ्गका आधारमा पात्र २३
३.३.२ कार्यका आधारमा पात्र २३
क) प्रमुख पात्र २४
ख) सहायक पात्र २५
ग) गौण पात्र २६
३.३.३ प्रवृत्तिका आधारमा पात्र २६
क) सत्/अनुकूल पात्र २६
ख) असत् पात्र २८
३.३.४ स्वभावका आधारमा पात्र २९
क) गतिशील पात्र ३०
ख) स्थिर पात्र ३१
३.३.५ जीवन चेतनाका आधामा पात्र ३२
क) वर्गगत पात्र ३२
ख) व्यक्तिगत पात्र ३४
३.३.६ आसन्ताका आधारमा पात्र ३४
क) दृश्य पात्र ३५
ख) सूच्य पात्र ३६

३.३.७ आबद्धताका आधारमा पात्र ३७
क) बद्ध पात्र ३७
ख) मुक्त पात्र ३८
३.४ निष्कर्ष ३८

परिच्छेद : चार

पहाड चिच्याइरहेछ नाटकमा शिल्प योजना ४०-५६

४.१ विषय परिचय ४०
४.२ शिल्प विधानको सैद्धान्तिक आधार ४०
४.३ दृश्यबन्ध र दृश्य सज्जा ४१
४.४ वस्त्रसज्जा र रूप सज्जा ४४
४.५ वाचिक र अवाचिक अभिनय ४५
क) वाचिक अभिनय ४८
ख) अवाचिक अभिनय ४९
४.६ द्वन्द्व योजना ५१
४.७ गीत र नृत्य योजना ५४
४.८ निष्कर्ष ५६

परिच्छेद : पाँच

पहाड चिच्याइरहेछ नाटकमा भाषिक शिल्प ५८-६८

५.१ विषय परिचय ५८
५.२ भाषिक शिल्पका सैद्धान्तिक आधार ५८
५.३ संवाद र समख्यान योजना ५९
क) संवाद ५९
ख) समाख्यान ६०
५.४ बिम्ब, प्रतीक र अलङ्कार योजना ६२

५.५ भाषिक भेद ६५

क) कथ्य र लेख्य भाषा ६५

ख) उच्च वर्गीय र निम्न वर्गीय भाषा ६६

ग) क्षेत्रीय विशेषता ६७

५.६ निष्कर्ष ६८

परिच्छेद : छैठौँ

उपसंहार र निष्कर्ष ६९

सङ्क्षेपीकृत सूची

त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ.	:	पृष्ठ संख्या
भू.पू.	:	भूतपूर्व
ने.रा.प्र.प्र.	:	नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
दो.सं.	:	दोस्रो संस्करण
अनु	:	अनुवाद
प्रा.	:	प्राध्यापक